

ГЛАС НАРОДА.

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вреди. — Дописи се пишу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 34.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 26. АВГУСТА 1873.

ГОДИНА III.

КОМАСОВАЊЕ *) ЗЕМАЉА.

Комасовање земаља — јесте једно позамашно питање за народ наш по многим крајевима где живи, нарочито у Банату. Као што је питање о иберландским земаљама у диштрикту „гамен претикања, спотицања“ — тако је исто и ово комасовање велика запета, за коју запиње тамо наш свет од толико година. —

Ми смо ради дакле коју о томе проговорити.

Има добрих разлога тому, који неће да се земаља комасује; али има још и бољих разлога, који тамо за тим иду.

Кад не узмемо на ум на веленоседнике земаља, земље су у наших газда, земљерадника, обично подељене на четворо: према тројноме тежењу, на три места су живе оранице, а на четвртоме остављају ливаде. А гледамо-ли колко је у кога земље, то ћемо прво наићи на фртаљције, на мање на полутинаше и тек напоследку на сесијунаше. Сесија се узима обично у тријест и два ланца; и подељена је по ономе, што напред рекосмо, све по осам ланаца на свакоме месту, фртаљ дакле земље по два ланца на четири места; а фртаљција је, кажемо, највише.

Који нису за то да се земље комасују, они се томе одуширу овим разловима. Земље у једном хатару нису све једнаке ни по богу, а ни по обрађивању, те овако распарчетано сваком је дошао по који комад добре, други средње па онда лоше и најлоше; једно с другим изравна се на последку на ратар наш може ипак да се тавори, а могућнији, богме, и да се прилично помогне. Буде-ли се земаља комасовала, онда ће господа, као господа, побирати за себе најбоље земље па тек што иза њих остане, паиће у део мањим газдама и сиромасима. Још већма се одуширу тиме, што се боје од непогода времена, нарочито групе (града) изливања вџда, и других тим подобних неподоба стијских. Наиће-ли облак, веле, потућиће усеве једном, двојици, десеторици, све до трунка, остали ће проћи

* Реч ова: комасовање, узета је из латинског језика и значи: збијање, прикупљање у гомилу. Комасоване земље зову у нас одајама (у Банату), салашима (у Бачкој).

без штете; је-ли који крај подводан, или украј реке — за иоле кишовитих година они пострадају, чије су земље онуда, а други не, и т. д.

Са свим другачијим разловима побијају ове, који за тим иду да се земље комасују. Газдовати може човек — кажу ови — само онда, кад му је све при руци и и на мети. Рачунати ваља — додају ко том — и свременом; ко у времену заштеди, тај много заштеди.

По томе, кад је у којег газде, било и најмање, сва земаља у целини, у једноме комаду — онда само може у свему напредовати.

И по нашим мислима, колико смо и сами о томе своје мисли пребирали, налазимо, да ови други имају право. Гледаћемо дакле то да и ми по могућству поткрепимо и побоље образложимо. Узећемо те мисли наше редом једну за другом.

Док је наш народ у ови крајеви био у бољем стању, или, штоно реч: у јачем газдашагу, а што је узто главно: не измешан са толико иноверице и туђинштине — да богме, да није много до тога стојало: јесу-л земље у целоми или на више распарчетане. А при томе ваља добро на ум узети, да је наш народ живио у заједницама, у задругама, као што је још до неке у дојакошњој граници.

Што је која кућа и својта имала земље, то је било заједничко; сва фамилија беше на једноме хлебу, те и на заједноме раду. Како је пак ратарство било у нас главна струка привреде, мало која кућа у Срба да није имала бар по једну сесију земље, а није велика реткост била у многе српске куће и по три, четири сесије земље; ко није имао ни педи земље, држали су га ни подашта.

Прилике се са свим изменише за ово дваест, триест година. Наш народ, како која година, све већма се дели — и данас ћеш наићи тма божја кућа, управо кућица, и толико сиромашних ратара, којима су очеви, ал зацело дедови газде били; који се родише у газдачким, имућним кућама. Ретко је данас наићи и два брата да заједно живе на једноме огњишту, на једноме хлебу и раду; чим се ижене, таки се и поделе, мало за тим, а они се позадујују, па испродају сваки свој део земље — за земљом брзо оде и кућица.

Кад би народ наш умео и мимо земљерадње што да привреди — онда, да богме, сила би мање шкодила та деоба нашем свету; напротив, село би свако српско ил' варош добијала деобом по једну нумеру више, народ би тиме јачао. Али ће доста времена проћи, док се наш свет толико унапреди, да узме привређивати и газдовати, као што се данас привређује и газдује у срећнијих народа, који земљу раде.

Но ми се уздамо, да ће и у нас до тога доћи, само дај боже среће и у народу слоге, да најпре до школа доспемо, које ће томе пута да прокрче. А међу тим ваља да се народ наш другим приликама послужи рад свога опстанка и користи.

К унапређењу томе за сад дакле много ће помоћи поменуто комасовање земаља. Ко мање ко више земље има, сад распарчетано, имаће је после на једном месту, те ће моћи свој, било и најмањи домазлук прикупити и подићи.

Де да ово изближе погледамо.

Наш народ данас земљу ради понајвише с коњи; рогате марве све је мање и мање у наших ратара — ретка је данас кућа, која истерује на орање по три, по четири плуга волова: деобом се куће растуриле. Нови газда у новој се кућици осамио; спао је на своје две руке и на жене своје сапаћенице. Не зна куд ће пре, да-л на угар, ил на орање за жито, ил на кукурузе; кад потоме до године приспе летина — опет незна где му је глава, куд ће пре доспети. Жена пак (па још ако је окупе ситна дечица) ил ће кућу држати, ил ће с мужем на радњу. Што се мора радити, то ни по јада, без тога већ не може бити, ал је много горе: што данас и сутра мора на један крај хатара, прекосутра и након сутра чаг на трећи и четврти. Јурећи марву сад овамо сад тамо на радњу, убије је тиме готово толико исто, колико је рга и убија радом, а слабом храном.

Потребе су данас у ратара, далеко веће, нег што су пређашњих времена биле — ако, можда, и недруге, ал порција и остале дације зацело су веће, неголи што су некад биле. Ваљало би дакле, окром што земљу оре и засеје, да запати и које марвинче: два, четири вочића, по коју кравицу, и бар по двадесет тридесет овчица, и тако даље. Где ће то данас моћи, кад мало у ком селу да има утрина за пашу; од ливада једва да је и трага. Дошао спахија, где је спахијско, на подорао готово под крајни шор кућа; а на спахије као да се угледала и многа браћа општинари, те исто тако учинила.

А кад је сва земља у газде у једноме комаду, па иоле удеси (као што је већим делом по Бачкој) своју одају, свој салаш — он ће имати и њиве за усев, и комад земље марви за пашу; начиниће тамо, на свом томе добру и мало кућице и других стаја за марву. Запатиће стада и стоке сваке врсте, и без по муке поидићи, те се тако помагати и лепо кућу кућити.

Али, веле, боље земљенобираће господа за себе, а изргане оставити сиромашу. За вреднога и разумнога газду данас готово и нема слабе земље; данас, кад се може свака земља нађубрити, нахранити, да род роди обилато.

Но разговор о томе иде сасвим на други лист.

Штедња у времену јесте уз поменуто разлоге понајвећи, који иште да се земље комасују. Узмимо н. пр. колико времена ратар издангуби и колко марву своју убије, док увезе храну своју с те три четир њиве, са толико страна на гумно; док овај са своје распарчетане земље увози, дотле други на комасованој земљи, на своме салашу, и снесе крстине у стогове и камаре, и готово пола оврше — или и све оврше и извеје, ако ради справом што млати.

А да у нашег ратара сила значи, моћи што пре умесити хлебац од новине, ил с новом храном први изаћи на пијацу — то мислимо знаће многи, да му и не кажемо.

Оволико има досмо за први мах рећи о томе питању, које се јако тиче нашега народа у ови крајеви.

Али — и овом приликом кад већ ето крају приђосмо, пада нам на памет: коме ми ово пишемо? Они којима ми на првоме месту намењујемо, ни пети их читати не уме! . . .

Но ништа зато; омладини јем у томе дужност, где год може, и кадгод доспе, да призове брата ратара, па да му прочита и протумачи, те осим другог да му бар воље отвори, како ће и сам о томе без предрасуде размишљати и у своју корист пресудити.

—II—

ИЗУМЕТЦИ НОВИЈЕГ ДОБА.

Да проговоримо коју о томе, како је оно, што су људи у новије доба изумели, утицало на образованост и живот људи, наиме што се тиче промета и трговине.

Ко се год разумева у историји, које год настао те проучавао поједине народе, тај знаде, да пут којим је ходио развитак људске просвете, иде од истока на запад. На истоку је колевка човечанства, а из Азије раселио се свет на прама западу на све стране. Док је у грдним царевинама, у Кини и Јапану, цвала и наука и уметност у велико, дотле је још по Европи владао мрак глупости и дивљаштва.

Током времена оте се образованост из своје колевке и пође по свету.

Земље и градови, који су некад били у цвету, опустеше и пропаше. Кина се окоренила у тромости, а Европа преузе да буде носилац напретка и образованости.

Али струја образованости не заста, за њу не беше уставе. Она се разли и с ону страну дебелога мора. Америка је ћерка Европи, али ћерка дође на скоро напреднија него мати и ко зна, да ли не ћемо дожи-

вити, да Аустралија, која је за сад најназаднија, неће оставити након себе све остале чести света. Природа нигде не застаје на једном месту, све се у њој непрестано мења и развија, што за часак застане, то већ пропада, јер не напредује. Где се једном смргне, тамо другоме сване, што ми велимо да је умрло, то је дало клицу живота другоме створу; тако то бива код биља, у животиње и у човека.

Где су сада оне земље и градови, о којима нам причају стари повесничари? Државе Кираца, Персијанаца, Мисираца, Римљана одоше у рушевине, а на место њих поникше нове државе. Кад се човек озбиљније промисли, рекао би чисто, е природа руши и обара, само да може нешто ново да ствара, али кад дубље испита увериће се, да све то иде по строгим законима нужности и да природа тежи, да ствара оно, што је савршено.

А шта је са оним, што су људи својим умом изумели? Природа и ако је уништила читаве народе, она није могла сасвим да уништи оно, што су они својим умом заумили; изналасци тих народа нису се изгубили по остало људство. Њихови изуметци су пренесени са рода на род као главница, која ће доносити велику камату.

Које нужда и невоља, које пак слепи случај, принудили су човека још када је био неразвијен, да напрегне своје умље, да мућне главом, да макне руком, те да подмири своје потребе, а затим да удеси себи угодан и пријатан живот.

По томе се даје разазнати, где је почела људска образованост, где трговина, радиност и уметност и како се развијала до данас. Узачетку образованости човек је као парче мрамора, који је претрпан земљом, кречом и корењем, тек кад га се лати рука уметности, бива ода њ диван лик.

Природа је била од вајкада свакоме, како отворена књига, али није сваки народ разумевао шта пише у тој књизи. Ево и данас, док се неки муче да одгонену шта значе оне кукe и вериге на мисирским пирамидама, дотле други и не обрћући главе на њих. Ево ми Европљани упрегли смо и ватру и воду у своју службу, опасали смо електричном струјом земље и мора, а Инђијанац још и сад вреба каменитом секиром дивљач у шуми. Аустралски црнац мало је умљем својим утекао од шакала у својим шумама, а у нас је људи, који су својом памећу и науком задивили цео свет. —

Ова умна величина извире из непрестаних испитивања и изналазака, који се слажу као оно камен на камен, подижу огромну зграду људскога знања. Из малих ствари постају велике, мали узроци често су повод великим догађајима. Са парчета Филибара сазнасмо за електрику (муњевину), са сапунског мехура постаде оптика (наука о светлости), са јабуке што се отегде са дрвета, изумеше закон гравитације (тежине) и т. д.

Наша деца уче у историји имена краљева, уче бојеве што их бише, добише или изгубише, уче кад се то збивало и у чију је славу гинуо свет немилнице а овамо слабо се пита, ко је изнашао плуг, ко новац, ко писање.

Најстарији изумевач је ТубалКажин, који је изнашао гвозђе. Гвозђе новац и писање јесу три најглавније ствари, којима се Азија и Европа разликоваху од Африке и Америке. Дивљаци мишљаху дуго времена, да је ватра нека звер, што једе дрва.

Пре него што ћемо говорити о изуметцима новијег доба, ваља нам рећи коју и о оном, што су људи знали у старо доба.

Жалост је што су имена многих људи, који су нешто изумели, са свим заборављена. При многим изналаску догађало се случајно, да људи нису изнашли оно што су тражили, него са свим нешто друго. Ево ћемо да споменемо неке случајеве. Фенићани су товарили салитру, кували су себи ужину на пешчаној обали, па као што нису имали камена, они подметну под своје лонце комађе салитре и тако имадоше стакло, Архимед је правно горећива стагла а тим стаклом кад га метнуше после 3500 година у дурбине, изнађоше Галилеји и Њутн чудеса по небу и по земљи, изнађоше у семену живе животињице, у плесњу читаве шуме, а по небу милијоне нових светова. Пурпурова шкољка, коју је загризао чобански пас, те њоме обојио своју њушку, даде повода те изнађоше тиреки пурпур. Неки мудрац тражаше, како би сам да начини злато, па изнађе порцулан и фосфор. Наравно да изналазак у своме почетку није оно, што је у своме савршенству. Једна мудра кинеска царица посматраше паука, па изнађе ткање. Испрва мерише време по сенци. Кинези га мерише по зеници у мачке, затим воденим, пешчаним и сунчаним сахатовима, сада има сахатова са чивијама, што избијају и што их носимо уза се. Грци научише да пишу од фенички трговаца, што трговаше стаблом и пурпуром а написаше дела, којима се ми још и данас дивимо. Колико је од просте даске или издубљеног чама до грдних морских галија и бродова! Колико је од пучке пударске колибе до мраморне палате! Колико је од рачуна по прстима и по рабону до генијалних рачуна Лајбница и Њутна — од карабе до свирке у операма! Колико је растојање од гара, којим је заљубљено момче рисало сенку драге своје на дувару, па до кичице Рафајелове или Кореџијеве? Колико је од лончарске здеље до вајарских кипова!

Али све оно што је изумео стари век, споро је потицало на људску образованост, без да је одсудно утицао на светске догађаје, све је то мало напрамо ономе, што је изумео нови век те обрнуо цео свет тако рећи тумбе. Сахатови и артија, компас и барут штампана и парна снага, поште и телеграфија, фотографија и оптичка стагла и т. д. утицаше на свет

као велике политичке револуције. Ова четир човека: Шварц, Гутенберг, Колумб и Џејмс Уат подигоше грдно провалију између старог и новог века.
(Наставиће се.)

ИЗ ПРИРОДЕ.

О слободној вољи.

„Човек је слободан, као птица у кавезу; може се кретати у неким извесним границама.“

Човек је и по телу и по духу природан производ. По томе не само оно што је човек, него и оно што човек ради, хоће, осећа и мисли оснива се на исто таким природним потребама, као цели stroj света. Ко је само површно и без знања посматрао биће човеково могао је до тога назора доћи, као да је све оно што читава народи и поједини људи раде поникло из потпуно слободне и свесне воље. Али ако бацимо дубља погледа на ствар видићемо, да међу природом и појединим бићем имаде тако дубоке и унутарње свезе, да о вољи и слободној одлуци свугде само у врло ограниченој мери може говора бити; научићемо и познаћемо извесне законе у свима оним појавама, које дојако сматрасмо као производе случаја, слободне воље. „Човечија слобода, с којом се сваки дичи“ — вели Спиноза — постоји једино у томе, да је човек свестан свога хотења, али не познаје узроке, који га на то наведоше.“

Овај напор данас није више просто теоретичан, него се темељи на учинима, а на томе смо највећма благодарни једној новој и занимљивој науци, статистици, која нам наређа сигурна правила у читавом низу појава, о којима се дојако тврдо мислило да су поникле случајно или вољно. Само кад посматрамо највеће појединости и ситуације онда неможемо тако лако познати истину ову, али на против у великој целини видимо таква реда у свему, што до неког извесног степена сасма круто савлађује човештво и човека. И заиста без да претеривамо можемо рећи, да се је сада већина лекара и практичних психолога*) препирући се о слободи човекове воље сложила с онима, који признају, да човекова радња и делање зависе од извесних природних нужа свугде у последњем реду и то тако, да у сваком поједином случају слободан избор имаде најмања, или нема баш никаква делобруга.

Није нам ни у крај памети да с учинима исцрпљиво докажемо ову велеважну истину, јер ту би нам морао помагати целокупни обим човековог знања. Међутим је овај доказ тако тесно и нужно скопчан с целим огледом света који истиче из неког практично-философског посматрања природе, да га овде никакво неможемо обићи. Ми ћемо дакле покушати

*) Психологија то је наука о души човековој, а психолог је онај који се њоме бави.

да у неколико разумљивих истинитих навода означимо барем наслоне тачке за могућност овога доказа.

Рад и учин свакога појединог човека зависи од карактера, обичаја и начина мишљења онога народа, коме он припада. Али тај исти народ је до неког степена нуждан производ спољне природе, у којој живи и у којој је поникао.

Неки енглески научењак Гелти прича ово: Разлика у моралном карактеру и физичком строју разних племена јужно-афричких стоји у свези с обликом земљом и вегетацијом (билинством) својих разних земаља. На голим висовима где нема ничега до ниског и густог жбуња живе бенеци али жилави „бушмани“; на широким брдовитим пољанама живују дари, народ независних пастира, где је поглавица породице врховни господар у своме уском кругу, а у богатим пределима севера пак живи најобразованија и најнапреднија раса Овампи. По неком другом научењу разноликост земље тумачи нам лако историју, живот и обичаје разних индијанских племена у Америци, који на тој земљи живе. Пре неки 230 година прича исти научењак, доселише се прве насеобине у Нову Енглеску а то беху прави Енглези у сваком обзиру. За то кратко време променуле се те насеобине битно, јер се из њи изродио чист америкашки тип, а биће поглавито упливом климе. Американец је више мршав него дебео, он је дуга врата, немиран је, увек чисто грозничаво раздражен. У америкашке жене су жлезде слабо развијене, отуда им њежан стас; коса им је густа, дуга и сува а биће да је то можда отуда, што је ваздух одвећ сув. Неки опазише да су Американци много раздраженији тада, када ветар са североистока дува. На тако можда је услед тих климатичких одношаја постало све, што се у америкашкој држави тако величанствено и нагло развило, чему се ми Американцима доста надивити и назавидити неможемо. На као што се Енглези прелише у други тип у Америци, исто тако би и у Аустралији. Људи су дугајије, мршави и чврсти мишића, жене су врло лепе, али лепота им за мало траје. У свој суштини једнога Енглеца видиш мутно магло небо, тежак зрак и строго местно ограничење домовине његове; из Талијанца пак кези нам се у брз оно свагда плаво небо, оно жарко сунце талијанског му легла; фантастични свет пун прича и заносљивих мисли човека са истока у свези је са препуном и богатом чудноватом природом около њега. На високом северу расту шпрљави жбунови, ерљжава дрвећа, а живи малено људско племе за које се просвета мало или баш ни мало не лепи. На исто тако и на дубоком југу не може човеков род да се развије нешто више. Само онде, где клима, земља и спољни одношаји земне површине чине неку једноврсну меру, држе неку средњу равнотежу, само онде може човек достићи онај ступањ душевне културе, који га уздиже тако силно над својим сабићем. Али и у такој культу-

ри човек остаје свагда продукт оних одношаја што утичу на њ, и историја нам пружа врло много примера у томе. На прилику они некадањи славни Римљани! Ти исти, који у добу републике своје показаше толико републиканских врлина, толико примерна поштења, ти исти сматраху у добу царства римског за велику част, за необично одликовање, ако жене и ћерке својемогше подносити на блуди чудно пировање римским силедијама и креатурама њиховим те онај дични Рим постаде тако легло блуда и срама. У другим бурним временима поничу велики људи, лични карактери у недогледном броју, да им се не можеш доста надивити на слави што стекосе повесници људској, у кратким стагнирајућим епохама чисто гине сваки дух, непониче ниједно велико дело.

(Свршиће се.)

ИЗ СОМБОРСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ.

Из „Разреднице приправника и приправница у српској учитељској школи у Сомбору с концем године 187²/₃ вадио неке занимљивије податке:

О петрову дну полагало је њих 32 испит о учитељској способности, од тих су положили:

С отличним успехом: Аркадије Вуковић из В. Бечерека.

С врло добрим успехом: Дим. Смиљановић из Моровића, Јов. Михајловић из Н. Сада, Лазар Сремчевић из Н. С., Младен Силашки из Сомбора, Светозар Брашован из Вршца, Светозар Милетић из С. Падеја.

С добрим успехом: Аркадије Милошевић из Врањева, Григор. Војновић из Калуђерова, Јелена Мијатовића из Суботице, Јован Анђелић из Жабља, Јован Мириловић из К. Св. Ивана, Катарина Панићева из Суботице, Милан Петровић из Кисинде, Паво Борјановић из Кумана, Петар Вукан из Н. Сада, Сава Глибоњски из Сомбора, Сима Дотлић из Н. Сада, Сима Моцић из Сирига, Срдан Увалић из Н. Св. Ивана, Стева Стојадиновић из Белобрешке, Тоша Петаковић из Н. Сада, Паво Таназевић из Меленаца, Јован Мургуловић из Н. Сада, Јован Цвејић из Крушедола.

С довољним успехом: Драгиња Шимићева из В. Бечерека, Ђорђе Поповић из М. Чанада, Јосиф Маринковић из Врањева, Милош Крстић из Мраморка, Стеван Јаношевић из Карловаца.

С недовољним успехом (те морају испит поновити) Александер Чешљар из Жабља и Ђорђе Грбић из Срп. Чанада.

Према томе дала нам је учитељска школа сомборска ове године 1 отлично, 6 врло добро, 18 добро и 5 довољно оспособљених учитеља. Овај резултат је доста на понос и дику нашем учитељском заводу, те уједно одговор делом на подла опадања, којим људи колико глупи толико и онаки нападају по кашто на ту нашу најбољу учитељску школу.

У II. разреду; који до године долази, било је по истом изказу свега 22 приправника, међу тима је 11 женскиња, по оцени опажамо и ту многу одличну снагу.

У I. разреду било је само 14 приправника, међу којима је 10 женскиња.

Стипендије из нар. фонда по 80 фор. уживало је њих 10 приправ., из „Платонеума“ њих 15 приправ. у износу од 760 фор. из закладе панчевачке општине 3, у износу од 300 фор. Раздато је дакле свега 28 стипендија у износу од 1860 фор.

У учитељској школи предају 4 редовна професора, и 5 спомобника, заводом управља г. Никола Вукићевић, који служи у томе заводу скоро пуних 20 година, те је својом неуморном ревности, ретким одушевљењем и одличном педагошком способношћу приправио нашем народу досада на стотине ваљаних народних учитеља.

Колико се сваки пријатељ народне просвете мора радовати, што је прва учитељска школа наша у новије време савршеним учитељским снагама с најпотребнијим учевним средствима снабдевена, толико се мора опет сневеселити што број приправника у њојзи очевидно опада. У првој години уче се сада само 4 мушка приправника, а то ће рећи да ће српски народ за две године дана из те школе добити само 4 учитеља!

Ово је знак времена, на који обраћамо пажњу наших школских власти и пријатеља народне просвете.

Докле год и у нас народни учитељ не стече од страна народа одличнији положај у друштву, докле год не прегну општине око бољена плате учитељских трудова, докле ће се мало њих лаћати тога узвишеног али за сада неблагодарнога посла.

Ако хоћемо да изведемо нашу нову „Школску уредбу“, требанам још много ваљаних учитеља и учитељица, ако се овако мало приправника буде јављало у учит. школу, оно нећемо овим бројем моћи покрити ни онај мањак, што је природан са смрти и старости

Ова ствар је колико важна толико и журна. Пре свега и то још ове јесени ваља: умножити и повисити стипендије из нар. фонда. У учитељ. школу јавља се понајвише пука сиротиња, која нема чиме да учи више школе; са 8 фор. месечне стипендије не може се у ова скупа времена живети ни о луку и хлебу. Приправници су толико заузети науком да једва могу спремати се за предавање, за миогредне заслуге не достаје им времена и снаге.

За време незаконитог терорисања Мајтињијевог, патио је и овај завод од сплетака и денунцијација непријатеља српске просвете али их је претрајао на њихову срамоту.

Овогодишњи испит о учитељској способности почаствовао је и велики жупан сомборски г. Мата Денард својом присутношћу и изразио се врло ласкаво о успеху пигомаца ободрив их да буду „домовини и своме народу“ од користи.

СА БЕЧКЕ СВЕТСКЕ ИЗЛОЖБЕ.

(Пето писмо.)

У предпрошлом броју цењеног „Гласа Народа“ напоменућу оно што у првом дану видех, — а сада прелазим на оно, што сам у другом дану видео и учитеља северо-американске школе чуо; на име прелазим на предмете, који се у истим државама а у основној школи предају, а ти су: — 1. Познавање гласова (растварање речи у слоге и гласове) — читање, — 2. рачун — 3. морал, — 4. грађанско право — 5. географија и отачаственица, 6. природне науке, 7. ђимнастика, 8. свирка и певање. — Што се пак саме религије тиче, ова је свећеницима (душепопечитељма) остављена, — и ово ми се одиста у овој школи допада, у толико више, што због исте народни учитељи ни у какву колизију са свећенством не долазе, тим пак и никаква морална угледа пред народом не губе. (а које код нас на жалост највише се и догађа.) — Иако што напоменућу, ово ми се допало, и то: прво због тога што сваки учитељ треба у школи просвету и напредни дух времена да међу дечицом шири и распростире; а друго што светска наука данас прво место међу свим просвећеним народима заузима. — По том дакле даље, и у дужност спада сваком поједином свећенику не само: „паки паки“, него и са проповеђу, са религијозном поуком — са изабраним поукама народ — сљедствено децу (јер од ових народ бива) да уче и у вери утврђују, како би кад одрасту, ваљани људи и ришћани постали. —

По овом би се дакле јасно увидело, да је одиста задатак школе, да светску реалну науку шири и негује, као и да је дужност учитељска ли около тих наука што више прионати и ученицима исте у срце удевати.

Сви пак они, који противно о овом тврде, греше, и то по самој еванђелској науци, јер и у истој написано стоји; „не можемо работати Богу и мамону.“ — А што је пак још и напоследку, — и то у свом избраженом свету фактично доказано: да религија никако не слаже се са светском природном и за сваког појединог човека нужном науком, јер „глад засићује само рад.“ А боме често се догађа — да година не роди, или човек је у радно доба поболоо се, — сад ако се никуда маћи исти у зимње доба не зна — неколико пута му се удели; али после и сами они, који су најрелигијознији, са свога прага немилосрдно га отискују, велећи: ради на заслужи — а не ће да му кажу, моли се на ћеш добити. —

Из наведеног дакле увиђа се, да школа треба од детета да створи (учини) човека — а свећенство побожњака, као што то срећне северо-американске школе чине — и тек ако се бар по мојем немеродавном мњењу угледамо на исте срећне државе Американске — онда ћемо заиста моћи рећи: учили смо оно, од чега ћемо свагда живети моћи — а изоставићемо из-

реку: „нек се Богу молити само научи, а не ће он пона бити.“ —

Завршујем ово моје друго писмо са жељом, да браћа учитељи (на оба доселе писана) своје назоре јавности доставе, и да их на заказаним зборовима у претрес узму — на по том сл. епар. школ. одбору из своје средине предлоге поднесу — како би се у „Уредби за народне школе“ и ово ставити могло, то јест, ко треба религију да предаје?

— А ја ћу други пут још коју о шведској и аустријској школи да прозборим. А. Д.

БОЈАНЦИ.

(једино српско село у „крањској.“)

(Свршетак.)

У овако бједном и плачевном стању борави село, наше од свог насељења па до данас.

Лањске 1872. године показа се нами јасно звијезда у близини нашој, која је наговешћивала бољу будућност и неку срећу селу нашем. Јер прошле године у мјесецу јулу, била је у селу нашем комисија, која је грунтове прегледала, процјењивала и по том у реду дјелила.

Иста је пронашла, да је наш грунт у Бојанцима најнеплоднији и да по том спада у трећи разред. Можда нам се ушљед тога и порез смањи.

У тој комисији сијала је она на прво речена сјајна звијезда, био је и господин др. Јосип витез од Савиншег, поседник имања у Метљики посланик на крањском земаљском сабору. Овај господин, чојек племените и добре душе, милостива срца, љубитељ просвете, штоватељ вјере и народности, заштита и помоћ сиромашнијем и т. д. упознаде се са овим нашим селом и околицом; увјери се, да ми у средини и у близини нашој воде нејмамо, и да је то као главни и најпрви узрок, што ми слабо стојимо и што нашу стоку по реду гојити не можемо; да нејмамо преве (добре,) коју другчије радо у селу видисмо, ни у цркви нужни намештаја и т. д.

Код нас је том приликом заискао воде да пије, и кад му рекосмо, да му лакше вина дати можемо него воде: онда му се смиле ово село и забиљежи нас у својој књижици, рекавши: да ће сва могућа чинити и употребити, да нам се макар чим помогне, особито у погледу воде а и црве.

Кроз пол године пошље тога, а то зимус неће, чиними се 19. фебр. п. н., пише тај господин из Беча (јер преко зиме с фамилијом на Дунаву у Бечу — живи, преко љета у Метљики) нашем свештенику у Мариндол, јер и ми под мариндолску парохију спадамо; и у свом посве љубазном писму замоли нашег попу, да му опише положај у Бојанцима и да посвједочи писмено превелику оскудицу воде у селу нашем, као и посве слабо стање црквице нам наше.

Свештеник наш (тада има досмо два) изненађен овим прекрасним писмом, даде одма жељену сведоџбу од стране пар. уреда, на темељу које је г. витез от Савиншег још боље и снажније за нас радио, не само код крањскога зем. сабора у Љубљани, него и код министарства пољодјелства и на другим односним мјестима у Бечу, особито у погледу воде. И кад је зимус, 20 јан. п. н. министарство пољодјелства војводству крањском 1100 фор. одобрило, да се оним општинама раздијеле, гђе је велико помањкање воде, онда је нарочито минист. пољод. и наше село Бојанце споменуло, ођу рећи нагласило, да се при раздијељењу тих новаца и на нас обзир узети има, што је дело и заслуга јединога витеза от Савиншег, који је то ушљед наше предходне молбе израдио. И заиста, ушљед наше молбе тек под 7. маја о. г. на одбор ц. кр. пољодјелске дружине у Љубљану управљене, доби наше село у сједници истога одбора од 8. јуна о. г. по нов. 200 фор. а. вр. као државну помоћ за грађење бунара и напajалишта за благо. Истина за оваки посао примало, али саразмјерно са другим општинама крањским, највећи износ ми смо добили! —

Док је господин витез от Савиншег у Љубљани и Бечу вруће настајао за државну субвенцију, ради грађења бунара у нашем селу, није заборављао, ни на запуштену слабу црквицу нашу, те за то и заслужује. да му се и уком српском листу достојна пошта ода, тим више и прије, што је г. Савиншег син „једино спасавајуће цркве, који се да како на то много не осврће, него као учен чојек, једно као и друго штјује.

Он, ваљда знајући, да нашој (Бојанској) цркви код државе неможе (?) израдити новчане потпоре, обрати се на другу страну, на неке приватне а имућне особе, код којих је приличну потпору израдио.

Тако н. пр. на лијепи начин наговорио је барона С. Сину, да је нашој сиромашној цркви даровао готових 100 ф., а за руком му је испало, да је са митроносним протом у Бечу двије прекрасне и скупоцјене иконе (Христ. и Богород.) и склопито свештено црковно одјело, као и још неке ствари, нашој цркви прибавио.

Тако из они 100 фор. поправисмо зидове црквене, уравниасмо и побиијелисмо (г. Савиншег даровао 10 ф. за вапно-креч) а за остатак од поправка зида за 46 ф. набавио нам је исти господин витез у Бечу два велика свијетњака пред иконостас (ког је он пофарбати дао) један лустер за 6 свијећа са чашом за уље унутра, два мала свијетњака на трапезу и вопштане свијеће у све ово (14 ком.)

Осим тога пак, што је јанно за зидање сам купио иконостас о свом пофарбати дао, преобукао је трапезу лијепом пристојном материјом и даровао још к томе: нов, прекрасан ручан крст, нову велику, кадилницу, ибрике за вино и воду на таци (од метаља)

посуду за тамјан и т. д. а његова гђа супруга, рођена Пиниц из Беча, накупила је црквицу и иконе на иконостасу са лијепим куповним цвијећем, што је да како опет лијеп дар и знак што ваља наше светиње.

Дана 1. (13.) о. м. освећена је наша та лијепо обновљена и добропоправљена црква. Осветио је наш свештеник с дозволом конзист.; код свечаности био је и поменути добротвор наш, витез од Савиншег, један отмијени бечлија, многи народ српско-словенски, а Метљичка гласба увеличала је светковину знатно.

У 9 сати у јутру дошао је исти господин са пратњом уз свирање музике у наше село.

Одма за тим уђосмо у цркву, гђе је свештеник своје по реду чинио. Објед дала је општина. Пошље њега није изостало старо српско-народно коло са различним пјевањем, па ни мужари не мучаше?

Као што ће увидити штовани читатељ, много је користио овај господин овоме сиромашном запуштеном (код власти забрављеном) срп. селу у свакоме погледу. Црква је сада у доста добром и повољном стању, провиђена и са пуне 400 фор. вриједнија.

За бунар израдио је 200 фор. државне помоћи, и још ће настојати, да се што к томе добије; а у погледу школе и бољега материјалнога стања, има такођер г. Савиншег красне и племените намере, само да се изведу! —

— Он мисли наиме, од многих грунтова, што су за продати на лицитацији ради цесарске штибре, један таки узети, на тај грунт метнути једнога чојка, који је писању, читању и газдинству вјешт; па би он грунт обделавао, купљену му стоку гојио и уз то дан два на седмицу сеоску малу школу држао, те овај народ ипак у многом чем подучавао, а од грунта и стоке би се издржавао.

Овако је напан г. Савиншег у свако доба учинити само да се такав чојк нађе! —

Ето, тако је од прилике у Бојанцима, у том једитом српском селу, у читавом војводству крањском, за које се готово ни знало није!

Један Бојанчанин.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

— ЈА Карловци 23. августа. После несносне врућине добисмо кишу, која је благодат за изгорелу траву и запекло грожђе. Грожђе ће се без сумње услед оваковог послешног времена опоравити, па ако не квантитету, оно бар добром квалитету надати можемо, јер ево већ три године како немамо изврсни вина.

Ноћи захладнише; лето прође, јесен је већ ту, па ни на бербу немамо јоште дуго чекати, највише три недеље, јер је грожђе заплавило. Давно поговарано сједињење мађарског паропловног друштва са немачким као да ће се скоро извести. Сједињена друштва имала би се звати: I. Аустро-Угарско д. п. д. Дал ће ово сједињење публици од хасне бити, где ће конкуренција престати, то ће нам потоње време показати, најбоља конкуренција ће им бити, железница која има грађена бити.

Од неког времена наоди се оде г. Маркварт, који вели да је изаслан од неког друштва, да испита Фрушку гору, да ли се у њој наоде руде. Испитујући нашао је у Јаску бакара а у Карловци угљена, и обоје је послао на испитување у Беч.

Здравствено стање много је боље него пре, колера се по Срему уталожила, па и у самој Пазови где је 40 глава по-морила.

ПОДЛИСТАК.

ОНА НЕМА КАДЕ?

(Свршетак)

— Шта ти је, злато моје? Што си ми тако бри-жна и бледа? — запитао је Ранков отац своју лепу жену.

— Та није ништа! Чудно ми је, доста сам играла, нишла бих веће кући! —

Ала је то чудно, када човеку непрестано зује у ушима једне те једне речи — мислила је млада мајка. „Морам ли и ја умрети, мати?“ — чула је она где пита неки ситан, нежан, дечији глас.

Али иде коло наоколо, те је занесе плаховито у свој вртлог.

И опет није имала каде, да саслуша тај ситни, тужни гласић; што јој је уз сву галаму свирке и људи пробијао до у њено материнско уво.

Ове ноћи, док је трајала весела играња, док се око немирног материнског срца врзла нека кобна тужна слутња, те је то срце од ње презало и трнуло, умрло је мали Ранко! Умрло је на пречац, из убаха. Као гром из ведре неба синио је анђео смрти на његову постељицу, да му одговори на оно његово питање, кад мати није имала каде да му одговори.

Даја је спавала као мртва, мати се вртела на игранци, а мали Ранко мучио се на смртној постељи, јер га је морила ужасна дечија болест, гуштер у врату, што наоко грозно напада децу изненада. Нежни пу-пољак свену у зачетку без брзе помоћи.

Зора је већ у велико свитала, и кад се надвирила на Ранков прозор, а оно Ранкова мајка пала у својој лепој свиленој хаљини на Ранкову постељу, па се бије у груди, лелече и нариче за својим милим једин-четом.

Кога да кори, коме да преговара на самртном одру свога јединца? Зар дадиљи, што је тако тврдо заспала, те још с вечера није приметила знак љуте и опаке боље?

Та она је мати, па зашт она то није опазила! Она је себе корела, да није пазила на своје дете, да се занела за уживањем, да је заборавили на своје материнске дужности. Са тога прекора поста мајка увиђавна на гробу свога јединца.

„Зар и ја морам умрети, мати?“ јечало је непре-стано у њезиним ушима.

Кућа је занемела, у њојзи се није више чуо ве-сели гласак дечији — била је као нема, као лепо о-кићено гробље. Али није занемела за навек.

Прођоше неколико годинаца, а по тој кући закли-таше опет весела грла чилих синова и вижљавих ће-рака. Браћа и сестре све једно другом до увета, ис-пунеше место малог Ранка. А мајка је сада доспел-на, сада има каде, да одговара на дечија силна пи-тања, да их учи и забавља. Она је сада свесна своје материнске дужности, она знаде колико је одговорна богу и људима, што ју је бог благословио од срца породом, те је постала и опет мати! Нема више у ње, да јој дете ноћу зајечи, а она да га не чује, ма-терино око бдије над свима, а њезино срце пуно нежне материнске љубави, преза при сваком немирном гласку.

„Морам ли и ја умрети, мати?“

„Јесте дете моје, ти мораде умрети, али ти си умрло као што умире сунце, као што гасну звезде, као што свене цвеће, да се опет лепше роди, затреп-ти и замирише. Из твога гроба, који сам залила ма-терњом сузом нијело је мајци твојој дрво познања, са кога познах шта ми је дужност, а на том дрвету је диван плод, материнска љубав, која сада не-уморно бдије над твојом браћом и сестрицама.“

То је био мајчин одговор на Ранков гласак с ону страну гроба.

(„Cornelia“ 1873.)

—X—

ШТА ВИВА ПО СВЕТУ?

У Бечу је отворен трећи међународни медицински конгрес који ће претресати ова здравствена питања: 1. Тре-бали казамити богиње. 2. Како ће се умалити сифилитичне бо-лести. 3. Треба ли држати карантине за време колере. 4. О ка-налазацији вароши. Међу осталима су на конгресу и два срп-ска лекара др. М. Јовановић и др. Владан Ђорђевић.

Бирачи панчевачког среза држали су 19. августа бирачку конференцију у Панчеву. Било је на томе збору шест хи-љада глава. Председник је био ватрена старина др. Пеји-чић а извештељ Јован Павловић. Једногласно су усвојили програм бечкеречки и решили да бирају посланика за угар. сабор. Уз бурно „живио“ буде за кандидата истакнут др. Миша Полит, који се кандидације телеграфично примио.

Мађарске новине јадикую до зла бога да им је сва нада у крајини јалова; вата их љута грозница кад помисле на ти шест хиљада митиншких глава! У осталом чекајте на по-ле tessék mulatni!

Кнез Милан свршио је у понедеоник 20 августа преглед из ложбе у Бечу. Кнез је био при вечбању хусарске кавалерије и јахаће артиљерије (топџија), што је цар наш њему у почаст приредио; за тим је кнез прегледао царски арсенал и рудолфову касарну. У Среду је кнез почастио ручком команданте трупа, које су се пред њим вечбале и начеонице завода, које дан пре походио а у четвртак је одпутовао кнез даље преко Линца.

У Недељу је изишао први број „Граничара“ уређује га г. Тоша Бекић. —